

РАЗВИТИЕ И ПЕРСПЕКТИВИ НА ИНОВАЦИОННИТЕ ДЕЙНОСТИ В РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ

Мария Славова-Ночева, Иван Васков Петков
m Slavovanocheva@abv.bg, ivanvaskovpetkov@gmail.com

**ВТУ „Тодор Каблешков”, факултет Транспортен мениджмънт
гр. София, ул. „Гео Милев” №158,
БЪЛГАРИЯ**

***Ключови думи:** иновации, иновационна стратегия, инвестиции, разходи за НИРД, иновативни фирми*

***Резюме:** В научния доклад се разглеждат въпроси свързани с тенденциите в развитието на иновационните дейности в България. Прави се сравнителен анализ за тяхното състояние и значение за постигането на ускорени темпове на икономически растеж и по-висока конкурентоспособност. Посочват се причините за ниската иновационна активност на българската икономика.*

Въведение

Иновационната политика в България се осъществява на основата на стратегията на общността за създаване на общество, основано на знанието и интегриране в Европейското изследователско пространство. На тази основа Иновационната стратегия на нашата страна практически се реализира чрез мерките за стимулиране на иновациите и технологичното развитие, чрез създаването на Национален иновационен фонд, оптимизиране на системата „наука-технологии-иновации”. С присъединяването на Р България към ЕС, българската икономика стана част от европейската и световната икономика. Включвайки се в глобалната конкуренция, е необходимо да се приведе развитието ни в съответствие с най-новите световни предизвикателства – изграждане на национална икономика способна да произвежда, защитава и продава знания на международните пазари.

Тенденции в развитието на иновациите

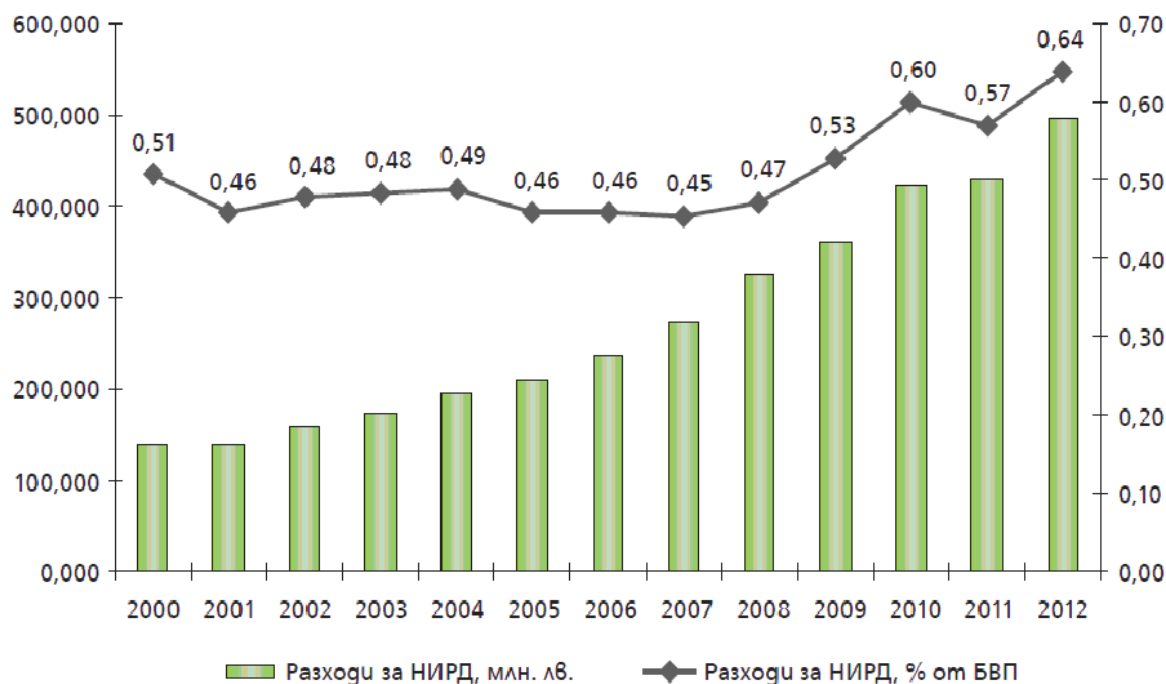
Състоянието на Р. България по така наречения от екипа на Световната банка IV-ти стълб: „Национална иновационна система, способна да реализира продукти с високо съдържание на знания”, е с много скромни напредък. Само 13% от фирмите в България развиват иновационна дейност, като по този показател страната ни се нарежда на последно място сред страните членки на ЕС. За страните в Европа е характерно, че 40% от предприятията инвестират в иновации. Като дял в brutния вътрешен продукт инвестициите в иновации в България имат тенденция на намаляване. През 2000 г. те са 0,52%, а през 2012 г. – 0,64% от БВП, от които 0,33% - публични и 0,15% - частни. За сравнение този показател в Швеция е 3,82%, в Германия - 2,51%.

Нашата страна има най-ниския дял на инвестиции за иновации в ЕС. Друг голям проблем е, че няма достатъчно кадри, които да развиват иновационна дейност.

Характерно е, че от 1990 г. в България се наблюдава рязко намаление и е почти постоянна тенденцията към поддържане на нисък относителен дял на разходите за НИРД от страна на държавата и на частния бизнес. Тази тенденция се изразява в следното:

- силен спад на дела на общите разходи за НИРД в БВП от 2,64% през 1989 г. до 0,64% през 2012 г., при 1,85% за ЕС и 1% за другите страни от ЦИЕ през последните години. (Вж. фиг.1)

РАЗХОДИ ЗА НИРД В БЪЛГАРИЯ, 2000 – 2012 Г.

Фиг. 1

Източник: НСИ, 2013

- по инвестиции на частния бизнес в иновации България също е на едно от последните места. По данни на Евростат те са само 0,15% от БВП при 1,17% средно за страните от ЕС, 2,51% за Финландия.

В годините до 2020 г. се очаква увеличение на европейските средства за изследвания и иновации, в т.ч. и от европейските фондове, усвоявани в България, което да доведе до повишаване на общия размер на публичното финансиране за иновации.

Загубата на конкурентоспособност в секторите с ниска добавена стойност, както и очакванията за преориентиране и реструктуриране на икономиката с висока интензивност на иновации ще наложи на частния сектор бързо да увеличи средствата за НИРД и иновации.

Изследователската и образователната инфраструктура остават все още фрагментарни. Бизнесът е слабо представен в иновационния процес, а взаимодействието в обхвата на иновационната система е неефективно.

В рамките на Общността страната ни запазва последно място по показателите за иновативност, по производство и БВП на човек от населението и едва 13% са иновативните фирми¹.

¹ Според дефиницията на Евростат иновативна е тази фирма, която е въвела нов или усъвършенстван продукт или процес за периода, в който е обект на бизнеса.

Необходими са допълнителни източници на растеж като предприемачество, технологично обновяване, интегриране на нови знания в произвежданите продукти, навлизане в бързо растящите „зелени” сектори на производство.

Предизвикателства пред иновационните дейности в България

Има сериозни проблеми, които изправят България пред дългосрочни демографски, икономически и социални предизвикателства. Те се отнасят до:

- Застаряване и намаляване на броя на населението и на тази основа намаляване дела на икономически активното население.
- Сnižаване качеството на образователните услуги както по отношение на различните образователни степени, така и в динамика. Данните за участие в продължаващото обучение класират България спрямо по-голямата част от страните членки и кандидати за членство в ЕС с огромно изоставане.
- Недостатъчният брой на заетите с изследователска и развойна дейност и неефективна структура по отношение на заетост – персонал, от гледна точка на научноизследователската и развойна дейност. Този проблем е особено важен, тъй като заедно с финансирането на НИРД определят потока на цялостната научна, технологична и иновационна система.
- Делът на учените и инженерите на пазара на труда в България е 3% от човешкия ресурс в страната ни. Този дял например в Белгия е 7,99% Българските фирми се конкурират по предлагане на продукция на ниска цена, а не по иновации, което е сериозен недостатък. Не са добри показателите за развитие на потенциала за творчество и иновации. Обезпокоителни са обществените и частните усилия за развитие на човешкия потенциал за обновяване. Делът на обществените инвестиции за НИРД намалява с 4,7% за периода 2001-2009 и достига 0,33% от БВП за 2009 г. Делът на бизнес разходите за НИРД е 0,15% от БВП (при Лисабонския дял 2%).

С разработения проект от МИЕ на Иновационна стратегия за интелигентна специализация 2014-2020 г. България потвърждава намерението си да постигне увеличение на разходите за НИРД, които към 2020 г. да достигнат 1,5% от БВП, национална цел заявена още с приемането на националната програма за реформи 2011-2015 г., която е изготвена в изпълнение на стратегията „Европа 2020”.

Състоянието на иновациите може да се оцени и като всяко от основните измерения се представя в сравнение със страните членки от ЕС, както и в сравнение с темповете на нарастването им.

Делът на предприятията, извършващи научноизследователска дейност и работещи в областта на информационните технологии, архитектурните и инженерни науки, представлява 30,1% от общия брой иновативни предприятия. Това е 3,43% от общия брой предприятия у нас.

В тази връзка се налага активна политика за развитие на развойните звена, които да стимулират нови продукти и технологии за индустрията.

Иновативният процес в предприятията се затруднява от липсата на подходящи източници за финансиране. Инвестирането в разработката на нови изделия, технологии и тяхното внедряване е рискова дейност. Липсата на финансови инструменти за стартиране на иновационната дейност оказва съществено влияние по отношение на политиката за развитие на предприятията и фирмите.

Държавната политика в тази област би следвало да се насочи към стимулиране образованието на бъдещи предприемачи, подобряване качеството на фирмените стратегии и потенциала на предприятията в използването на модерни технологии и съвременна информация.

Характерно е, че на сегашния етап България изостава от европейските показатели по стойност на нововъведени на пазара продукти и такива, които са нови за предприятието. В тази връзка, трябва да се подчертае, че стратегията за догонващо икономическо развитие на България не може да бъде реализирана без постигане на иновационен тип растеж.

Според иновационния индекс на българските предприятия България запазва позициите си на догонващите страни, като акцентира върху изоставането на публичните разходи за НИРД в БВП и показателите за ефективност на бизнеса в резултат на иновационната дейност. За периода 2007-2009 г. например общият брой на предприятията, които осъществяват иновации в България е между 3 и 9%.

Освен това около една трета (29-34%) от фирмите иновират всяка година, като 90% от тях имат намаляващ бюджет за иновации, а около 7 до 10% от предприятията иновират спорадично.

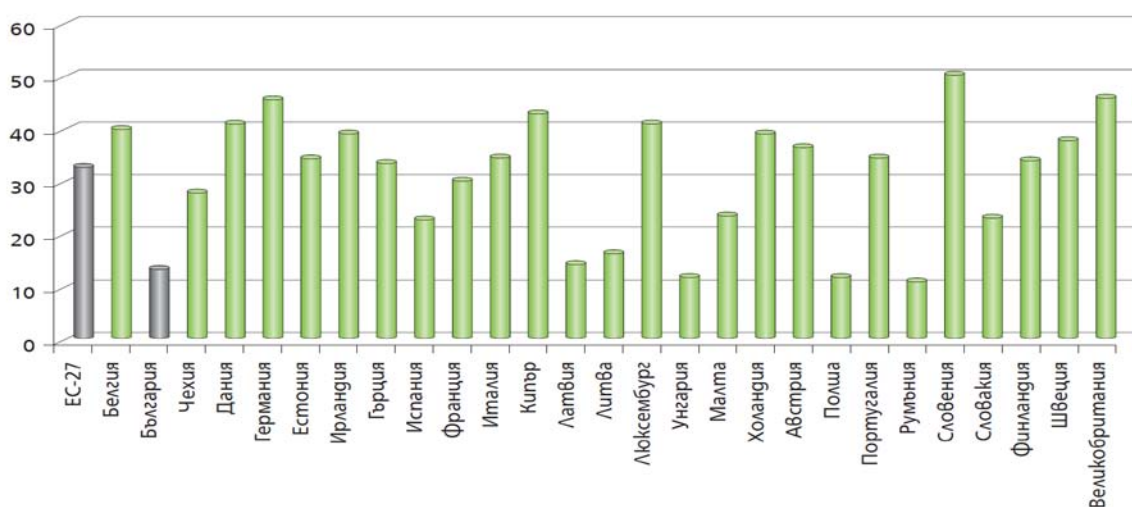
Изследванията на иновационната активност на българския бизнес показва, че:

- има повишаване на иновационната активност на българските предприятия;
- положителни са последствията от приемането на страната в ЕС и усилията на бизнеса да отговори на изискванията на конкурентните европейски пазари и законодателство;
- кризата стимулира предприятията да търсят начини за диференциация на своите продукти и услуги за по-ясни послания към потребителите.

България като цяло остава сред най-скромните иноватори в ЕС според нововъведената методология на Европейската комисия за оценка на иновационния потенциал на страните членки за осъществяване на водещата инициатива на стратегията „Европа 2020” – „Съюз за иновации”.

Възстановяването и съществуващият ръст на износа през втората половина на 2010 г. и началото на 2012 г. са показателни за нарастналата иновационна конкурентоспособност на фирмите през последните пет години.

Според изследването на иновационната активност (CIS) на предприятията в страните-членки на ЕС се установява, че една трета от фирмите в Европа се определят като иновативни. В България иновативните предприятия за този период са едва 13%. Иновативни лидери в Европа в периода на кризата са: Германия (45% от предприятията). След България остават Унгария с 11,4%, Полша 11,34, Румъния 10,75% от всички предприятия.(Вж. фиг.2)

Фиг.2 Предприятия с иновационна дейност,%

Източник: Community Innovation Survey 2008-2012

В обществото като цяло се създава нагласа за търсене на нови решения, за творчество и иновации, респективно за конкурентно развитие на България, за провеждане на нова, научнообоснована политика за научни изследвания и резултати.

Причините за изключително ниската иновационна активност на българската икономика са многоаспектни. В периода на преход в страната ни липсва целенасочена иновационна политика и иновационна стратегия. Иновативната стратегия на Република България и мерките за нейното реализиране са приети едва през 2004 г. През годините на преход националният иновационен потенциал у нас непрекъснато намалява. Държавата отделя все по-малко средства за пряко финансиране на НИРД. През 80-те години, например разходите на НИРД достигат до 2,5% от БВП и са сравними с тези в развитите страни. През последните години, те рязко намаляват, като достигат едва 0,64% при 1,83 за ЕС. Освен това с бавното проникване на чужди пазари у нас чувствително намалява значението на външния пазар като стимул за иновации.

Ограничено е търсенето на нови продукти, както и възможностите на държавата за финансиране на НИРД. По някои оценки за сближаване между равнището на доходите у нас и в ЕС са необходими темпове на растеж около 7-7,5% в продължение на 20-25 г.

Относителният дял на инвестициите в БВП достигна близо 36,4% през 2008 г. при 16,8% през 2000 г., а през 2000-2010 г. близо 24,2, но все още не е достатъчен за осъществяване на технологично реструктуриране на икономиката, което да осигури стабилен икономически растеж. Липсва благоприятна предприемаческа среда – нормативна база, данъчна система, инфраструктура, развит капиталов пазар, предприемаческа култура.

Само 3,3% от иновативните предприятия в България разчитат на външни организации (бизнес партньори, университети, научно-изследователски звена), като източник на информация и идеи за развитие на нови процеси и продукти.

Необходим е пробив в областта на иновациите, в образованието и науката, за което следва да се осъществи по-голяма активност от държавата, гражданския сектор, бизнеса, научните и образователните звена като предпоставка за повишаване конкурентоспособността на българската икономика.

Заклучение

Макроикономическата среда у нас не стимулира иновациите – данъчната, амортизационната, финансово-кредитната и митническата политика не подпомагат тази дейност. Вътрешното търсене не е стимул за иновации в българските предприятия, тъй като дялът от крайното потребление е близък до произведения БВП. Това възпрепятства увеличаването на реалните доходи и има за резултат стагнация в крайното потребление.

Икономическата и финансовата кризи и сериозните затруднения, пред които е изправена реалната икономика налагат необходимостта от преосмисляне на дългосрочните приоритети, мобилизиране и пренасочване на усилията на национално и бизнес ниво. В условията на икономическа рецесия, свиване на пазарите и забавяне на инвестиционната активност, трябва да се създаде среда за изграждане и използване на иновационния потенциал – изследователска инфраструктура, заети с наука, технологии, високотехнологичен сектор. Взаимодействието в рамките на иновационната система трябва да се оптимизира и да се подчини на изпълнението на интегрирана иновационна, технологическа и научна политика. Усилията следва да се насочат към извършване на последователни реформи с цел повишаване на конкурентоспособността.

Литература:

- [1.] Евростат.
- [2.] Иновации.БГ С., 2013.
- [3.] Иновационна стратегия на Р. България и мерки за нейната реализация. С., 2004.
- [4.] НСИ- www.nsi.bg
- [5.] Славова-Ночева М. Конкуренция, конкурентоспособност, транспортен пазар ВТУ” Т.Каблешков” С., 2012.
- [6.] Community Innovation Survey 2008-2012.
- [7.] Чобанова Р. и др. Знанието като икономически ресурс. БАН, Академично издателство „Проф. Марин Дринов”, С. , 2013.

DEVELOPMENT AND PRESPECTIVES OF INNOVATION ACTIVITIES IN BULGARIA

Maria Slavova-Nocheva, Ivan Petkov
m Slavovanocheva@abv.bg, ivanvaskovpetkov@gmail.com

*Todor Kableshkov University of Transport,
158 Geo Milev Street, Sofia,
BULGARIA*

Key words: *Innovation, innovation strategy, investments, R & D costs, innovative companies*

Abstract: *The scientific report dealing with issues related to trends in innovation activities in Bulgaria. The comparative analysis of the status and importance for achieving accelerated economic growth and greater competitiveness. State the reasons for the low innovation activity of Bulgarian economy*